

ELENA V. VANKEVICH

Współpraca transgraniczna Białorusi z państwami Unii Europejskiej i jej rola w rozwoju gospodarczym

1. Podstawowe uwarunkowania współpracy transgranicznej Białorusi i UE

Rozszerzenie Unii Europejskiej (UE) jest procesem, który w sposób obiektywny wymaga nowego poziomu współpracy z takimi państwami, jak Białoruś, Mołdowa, Rosja i Ukraina. Szczególnie dotyczy to zagadnień przygranicznej współpracy gospodarczej, ponieważ w 2004 r. Unia Europejska (UE) i Białoruś stały się bezpośrednimi sąsiadami ze wspólną granicą o długości ponad 1000 km. Białoruś jest głównym krajem tranzytowym łączącym UE z Federacją Rosyjską i jej stolicą – Moskwą, przy czym tranzyt ten jest półtora raza krótszy niż przez kraje sąsiednie. Ponadto Białoruś odgrywa istotną rolę w hamowaniu nielegalnej migracji do krajów UE, co także sprzyja interesom gospodarczym Unii¹.

Nowe założenia koncepcji polityki wschodniej UE zostały zaprezentowane w nieopublikowanym dokumencie polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych². Zalecają one odejście od stereotypowego postrzegania Białorusi jako bufora między UE i innymi krajami oraz określenie realnych dróg współpracy. W związku z tym Białoruś powinna zrealizować dwa zadania – dostosować się do nowego kształtu UE oraz zbudować długoterminową politykę dobrosąsiedztwa i współpracy, odpowiadającą narodowym interesom i realnym możliwościom. Biorąc pod uwagę, że istotą UE jest przede wszystkim efektywna współ-

¹ С. Мартынов, *ЕС-Беларусь: требования времени*, „Беларусь в мире”, 2002, nr 2, s. 6–11.

² *Неофициальный (non-paper) документ МИД Республики Польша*, „Европа”, 2003, t. 3, nr 1(6), s. 129–143.

praca gospodarcza, na pierwsze miejsce wysuwa się dalszy rozwój powiązań handlowo-gospodarczych i współdziałanie sąsiadujących państw.

Eksperti nie są zgodni w ocenie pozytywnych i negatywnych skutków rozszerzenia UE dla Republiki Białorusi. Do niewątpliwie pozytywnych skutków należy zaliczyć:

- a) możliwość poprawy warunków dostępu towarów białoruskich na rynki państw UE, ponieważ poziom stawek celnych w nowych krajach członkowskich UE obniżył się do poziomu obowiązującego w UE 15;
- b) zmniejszenie kosztów niektórych operacji handlu zagranicznego, ponoszonych przez producentów białoruskich, ponieważ przyłączenie krajów – partnerów Białorusi do unii celnej oraz, w dalszej perspektywie, do systemu walutowego UE, pozwoli im zoptymalizować koszty transakcyjne;
- c) poprawa warunków współpracy gospodarczej, rozwijającej się na zasadzie wzajemnego powiązania terytoriów położonych po obu stronach granicy UE³.

Do potencjalnych, negatywnych skutków rozszerzenia UE specjaliści zaliczają⁴:

- a) możliwość obniżenia konkurencyjności towarów białoruskich na rynkach zagranicznych oraz utrudnienia dla producentów wynikające z funkcjonowania w bardziej złożonych warunkach rynkowych,
- b) pogorszenie warunków eksportu wielu białoruskich towarów (szczególnie produktów przemysłu budowy maszyn i chemicznego) i usług (szczególnie transportowych) z powodu istnienia w UE surowszych standardów technicznych i ekologicznych.

Oceniając pozytywnie politykę UE, Białoruś dąży do pogłębienia współpracy ze wszystkimi zainteresowanymi państwami-nowymi członkami UE, rozpatrując ją jako czynnik niezbędny dla powodzenia zachodzącej w tych państwach transformacji systemowej⁵. Do podstawowych zasad tej współpracy należą następujące:

- uwzględnienie interesów narodowych i poszanowanie suwerenności,
- elastyczność i różnorodność, co oznacza opracowanie strategii wspólnej dla całego regionu międzynarodowego i indywidualnych progra-

³ Б. Цихоцкіі, *Сегодняшніе дилеммы будучей европейской политики Европейского Союза*, „Европа”, 2003, т. 3, nr 3(8), s. 13–25.

⁴ В. Е. Улахович, *Концепция «расширенной Европы»: возможности для Беларуси//Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*, Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Минск 2004, s. 5–10.

⁵ Idem, *Беларусь и Европейский Союз: шаг за шагом*, „Беларуская думка”, 2003, nr 10, s. 139–148.

- mów współpracy dla każdego kraju,
- zróżnicowany i niedyskryminacyjny charakter, biorący pod uwagę specyficzne uwarunkowania wewnętrzne i europejskie aspiracje każdego z państw,
  - wykorzystanie doświadczeń krajów członkowskich i kandydackich w budowie współpracy regionalnej.

W hierarchii elementów składowych partnerstwa pierwsze miejsce zajmuje współpraca gospodarcza jako przesłanka modernizacji i trwałego wzrostu gospodarczego państw-nowych członków UE i państw z nimi graniczących. W związku z tym Białoruś zakłada stopniowe zbliżenie własnego prawodawstwa z unijnym, a także etapowe zaangażowanie państw sąsiadujących w proces minimalizacji negatywnych skutków rozszerzenia UE.

Jednocześnie spotyka się też taki pogląd, że perspektywy współpracy UE i Białorusi można rozpatrywać tylko warunkowo⁶, ponieważ Republika Białorusi nie jest jeszcze pełnoprawnym partnerem zaproponowanej przez UE polityki dobrosąsiedztwa i należy ją traktować tylko jako pasywny podmiot tej polityki. W stosunkach z Białorusią UE wspiera przede wszystkim te projekty, które nakierowane są na utrzymanie stabilności wschodnich granic rozszerzonej UE, budowę społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wśród społeczności białoruskiej pozytywnego wizerunku UE i propagowanie jej osiągnięć. Dlatego też perspektywy rozwoju współpracy transgranicznej Białorusi i UE w dużym stopniu zależą od wzajemnie powiązanych dążeń i wysiłków krajów sąsiadujących na rzecz tej współpracy.

Metodologiczne podstawy współpracy transgranicznej wynikają z fenomenu globalizacji, ponieważ rosnące powiązania i współzależności gospodarki światowej determinują nierównomierny podział nie tylko korzyści wynikających z tego procesu, ale i jego negatywnych skutków. Pozwala to na wyodrębnienie specyficznej kategorii regionów, krajów i grup społecznych o zbliżonym poziomie rozwoju i podobnych problemach, które wymagają priorytetowego wsparcia i uwagi.

Nierównomierność współczesnego rozwoju społeczno-gospodarczego jest zjawiskiem wieloaspektowym. Wyraża się ono, po pierwsze, w dużych różnicach w poziomie rozwoju między poszczególnymi krajami. Różnicowania te są widoczne we wskaźnikach poziomu dochodu na jednego mieszkańca poszczególnych państw (choć problem określenia progu ubóstwa nadal pozostaje dyskusyjny). Po drugie, pogłębiają się różnice w poziomie życia mieszkańców

⁶ Т. В. Воротницкая, *Политика соседства Европейского Союза: проблемы и перспективы для Республики Беларусь*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз...*, s. 32–35.

w obrębie jednego kraju, które wynikają z bardzo nierównomiernego i rosnącego zróżnicowania podziału dochodów. Nie wszystkie warstwy społeczne i regiony tego samego państwa biorą udział w podziale korzyści ze wzrostu gospodarczego. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego wielu regionów znacząco odbiega od średniej krajowej; dotyczy to zwłaszcza regionów peryferyjnych. Transgraniczna współpraca gospodarcza może stać się efektywnym instrumentem poprawy sytuacji w tych regionach.

Wspólne problemy i podobna sytuacja sąsiadujących krajów, istnienie w każdym z nich wewnętrznych dysproporcji rozwojowych, a także globalne problemy ekologii, przede wszystkim: polaryzacja dochodów i poziomu życia oraz degradacja środowiska przyrodniczego – wszystko to świadczy o konieczności konsolidacji wysiłków podejmowanych w poszczególnych państwach na rzecz postępu społecznego. Systemowa analiza tej nowej sytuacji pozwala sformułować zasadę zbiorowej odpowiedzialności za rozwój społeczno-gospodarczy Europy i uznać ją za punkt wyjścia metodologii współpracy przygranicznej. Z tezy tej wynika potrzeba prowadzenia wielostronnych działań zorientowanych na: stworzenie środowiska przyjaznego dla osiągnięcia przyjętych celów, opracowanie krajowych strategii postępu społeczno-gospodarczego opartych na reformach strukturalnych, realizację programów socjalnych oraz kontrolę efektywnego wydatkowania środków finansowych, zarówno krajowych, jak i pochodzących z funduszy europejskich.

Metodologiczną podstawę współpracy transgranicznej stanowi priorytet społecznego ukierunkowania rozwoju. Oznacza to, że głównym celem i wartością rozwoju jest człowiek. Poziom rozwoju kraju należy więc oceniać przy uwzględnieniu potencjalnych możliwości, które zostały w nim stworzone dla wzmocnienia potencjału ludzkiego – zapewnienia długiego i zdrowego życia, dostępu do wykształcenia, ochrony zdrowia i innych usług socjalnych, równouprawnienia kobiet i mężczyzn, godnego poziomu życia, praw politycznych i wolności obywatelskich niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa. W związku z tym przygraniczna współpraca gospodarcza stanowi jeden z ważnych środków zabezpieczenia lepszych warunków rozwoju ludności sąsiadujących krajów i regionów, zmniejszenia istniejących dysproporcji społecznych oraz niesprawiedliwego zróżnicowania sytuacji materialnej różnych grup społecznych.

Współpraca transgraniczna może być realizowana na trzech poziomach systemu gospodarczego: podmiotów indywidualnych (jednostek), organizacji i organów władzy (zob. tab. 1).

Transgraniczna współpraca gospodarcza leży w interesie wszystkich jej uczestników, jednak z powodu różnic w poziomie rozwoju przygranicznych regionów interes ten pojawia się na różnych płaszczyznach:

- a) po stronie białoruskiej idzie o zaspokajanie potrzeb w zakresie nowych technologii, wyposażenia technicznego, wiedzy o zarządzaniu oraz o zwiększenie inwestycji, liczby miejsc pracy i dochodów ludności,
- b) po stronie państw UE – dostęp do nowych rynków zbytu, uzyskanie wsparcia finansowego z funduszy strukturalnych dla realizacji określonych projektów i programów.

Tabela 1. Formy transgranicznej współpracy gospodarczej

Podmioty współpracy przygranicznej					
Mikropodmioty		organizacje		organy władzy	
Osoby	gospodarstwa domowe	podmioty gosp.	instytucje wsparcia	regionalne	krajowe
Nauczanie	handel przygraniczny	handel	wymiana informacji	opracowanie i realizacja wspólnych projektów i programów	przeobrażenia zasad zagranicznej polityki ekonomicznej
Turystyka	świadczenie usług	wspólne przedsięb.	spotkania	rozwój infrastruktury, marketing terytorialny i promocja organizacji	
Imprezy masowe		otwieranie filii i przedstawicielstw	organizowanie banków danych o perspektywach współpracy i rynku pracy	prowadzenie wspólnych przedsięwzięć	
Wymiana informacji, kontakty		organizacja klastrów, poszukiwanie partnerów do współpracy	kształtowanie kultury organizacyjnej, upowszechnienie wspólnych wartości, interesów, zasad prowadzenia biznesu	wymiana doświadczeń	

Źródło: opracowanie własne.

Ocena transgranicznej współpracy gospodarczej napotyka na trudności wynikające z braku danych statystycznych, ponieważ system statystyki krajowej nie przewiduje specjalnych form sprawozdawczości dotyczącej tej współpracy. W związku z tym duże znaczenie mają opinie i oceny ekspertów.

2. Kierunki rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej Białorusi w kontekście integracji europejskiej

Zdaniem specjalistów⁷ aktywizacja przygranicznej współpracy gospodarczej Białorusi wymaga zwiększenia wysiłków samej Białorusi, a w szczególności:

- intensyfikacji dialogu między UE i Białorusią,
- rozwoju i wzmocnienia organów zarządzania regionalnego, zwiększenia ich wrażliwości na problemy miejscowego społeczeństwa i mobilności w inicjowaniu i prowadzeniu współpracy transgranicznej,
- szerszego informowania zainteresowanych stron i potencjalnych partnerów o możliwości udziału w programach transgranicznych, rozpowszechniania pozytywnych doświadczeń w realizacji polityki dobrosąsiedztwa,
- współdziałania na rzecz rozwoju instytucji wspierających program dobrosąsiedztwa, włączając jako partnerów uczelnie wyższe, które mogłyby podjąć się kształcenia w zakresie zarządzania projektami,
- maksymalne uproszczenie procedur prawnych dotyczących przygranicznej współpracy gospodarczej.

Doświadczenia budowy rozszerzonej Europy są przydatne dla Białorusi w celu wypracowania efektywnych instrumentów wstępowania w światową przestrzeń gospodarczą oraz dążenia do realizacji interesów gospodarczych kraju w ramach innych struktur międzynarodowych. Naszym zdaniem możliwe jest wyodrębnienie kilku kierunków, ważnych dla interesów Białorusi, jak: realizacja efektywnej polityki regionalnej, stymulowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, opracowanie założeń polityki zatrudnienia i podniesienia jakości życia (w ramach Europejskiej Strategii Zatrudnienia).

Polityka regionalna UE zaczęła się kształtować w latach 60. XX w. i od tej pory przechodziła wiele przemian. Obecnie stanowi ona uporządkowany system działań zmierzających do umocnienia spójności gospodarczej i społecznej państw członkowskich i zabezpieczający ich harmonijny rozwój przez zmniejszanie istniejących dysproporcji i zacofania tych regionów, które znajdują się w niekorzystnych warunkach. Podstawowymi celami tej polityki są:

- wspieranie rozwoju i restrukturyzacji regionów zacofanych,
- wsparcie przemian społecznych i gospodarczych w regionach zmagających się z problemami o charakterze strukturalnym;
- współdziałanie na rzecz adaptacji i modernizacji systemów kształcenia,

⁷ Л. П. Орлов, *Партнерство Беларуси с новыми странами – членами ЕС в рамках программы ТАСИС*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз...*, s. 18–21.

przygotowania zawodowego oraz zwiększenia zatrudnienia. Dla realizacji tego celu utworzono dwa programy: INTERREG (współpraca przygraniczna, transnarodowa i międzyregionalna) i EQUAL (transnarodowa współpraca w zwalczaniu wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy), którymi objęto również niektóre regiony państw sąsiadujących z UE. Założenia tych programów są bardzo aktualne dla gospodarki białoruskiej, w której dopiero powstają podstawy polityki regionalnej. Po długich dyskusjach w 2001 r. zaaprobowano koncepcję państwowej polityki regionalnej, która w opinii ekspertów zasługuje na pozytywną ocenę⁸.

Jak pokazują doświadczenia, podmiotami najbardziej wrażliwymi na przygraniczną współpracę gospodarczą są małe i średnie przedsiębiorstwa. Wspieranie tych przedsiębiorstw w przygranicznych regionach Białorusi powinno odbywać się przy użyciu tych samych instrumentów, co w UE. Są to: internacjonalizacja przedsiębiorczości, usunięcie barier administracyjnych oraz współdziałanie na rzecz utworzenia jednej przestrzeni gospodarczej i podatkowej drogą unifikacji prawodawstwa dla małych przedsiębiorstw. Obserwacja i analiza parametrów i dynamiki rozwoju małych przedsiębiorstw w przygranicznych regionach daje możliwość oceny podstaw gospodarczych współpracy transgranicznej (tab. 2).

Prawidłowa ocena potencjału transgranicznej współpracy gospodarczej małych przedsiębiorstw jest możliwa między innymi na podstawie wskaźników udziału eksportu w produkcji tych przedsiębiorstw. W 2006 r. udział ten wynosił 13,8% (o 5,5% więcej w porównaniu z 2005 r.).

Tabela 2. Dynamika małych przedsiębiorstw w obwodzie witebskim

Wskaźnik	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Liczba małych przedsiębiorstw	1752	1906	2040	2325	2528	2823
Zatrudnieni w małych przedsiębiorstwach, w tys. osób	18,4	18,7	20,7	24,3	24,6	32,6
Liczba przedsiębiorstw indywidualnych (osób fizycznych), w tys.	21,8	23,6	24,4	24,3	24,8	26,2
Ogółem pracujący w małej przedsiębiorczości, w tys. osób	40,139	42,306	45,154	48,628	48,624	58,755
Udział zatrudnionych w małych przedsiębiorstwach w liczbie ludności aktywnej zawodowo, w %	6,8	–	7,96	8,67	–	–

⁸ В. С. Фатеев, *Эволюция региональной политики в Европейском Союзе и в Республике Беларусь*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз...*, s. 107–110.

Należy jednak zauważyć, że 51,2% małych przedsiębiorstw i 38,3% przedsiębiorców indywidualnych całego obwodu prowadzi działalność w Witebsku (choć udział mieszkańców Witebska stanowi około 25% w liczbie mieszkańców obwodu witebskiego). Charakterystyka tych przedsiębiorstw, które funkcjonują w przygranicznych rejonach administracyjnych, została zaprezentowana w tabeli 3.

Tabela 3. Charakterystyka małych przedsiębiorstw w rejonach przygranicznych obwodu witebskiego w 2006 r.

Rejon	Liczba małych przedsiębior.	Zatrudnieni w małych przedsiębior.	Struktura małych przedsiębiorstw wg gałęzi, w %
Brasławski	17	107	47,6% – handel, 17,5% – budownictwo, 17,5% – przemysł drzewny, 5,4% – przemysł lekki, 5,4% – poligrafia, 5,4% – łowiectwo i hodowla zwierząt
Wierchniedźwiński	15	235	26,6% – handel, 26,6% – przemysł drzewny, 6,7% – przewóz ładunków, 6,7 – naprawa maszyn rolniczych, 20% – usługi dla ludności
Głębokski	28	223	60,5% – handel, 3,6% – turystyka, 10,7% – techniczna obsługa transportu samochodowego i przewóz ładunków, 3,6% – budownictwo, 10,7% – przemysł drzewny

Jak wynika z tabeli 3, podstawowymi rodzajami działalności małych przedsiębiorstw w przygranicznych rejonach obwodu witebskiego są: handel, roboty budowlano-montażowe, przemysł drzewny. Natomiast do perspektywicznych gałęzi należą: turystyka, przemysł lekki, transport.

Wspólnym problemem dla krajów UE i Białorusi jest zatrudnienie i bezrobocie. W analizie podstaw przygranicznej współpracy gospodarczej wskazano na związek pomiędzy poziomem tej współpracy a sytuacją na krajowym i regionalnych rynkach pracy. W krajach UE ciągle aktualne jest zjawisko bezrobocia. Obiektywną przyczyną utrzymywania się tego zjawiska jest wzrost wydajności pracy, który jako główny czynnik wzrostu PKB wypycha siłę roboczą z rynku pracy. Permanentne unowocześnianie i restrukturyzacja przedsiębiorstw pozwala utrzymać pozycję konkurencyjną, ale także prowokuje redukcję personelu oraz wymusza stałe podnoszenie kwalifikacji i przekwalifikowanie. Zdolności adaptacyjne rynku pracy do nowych warunków ekonomicznych polegają na wzroście elastyczności rynku pracy i mobilności siły roboczej. Elastyczność rynku pracy oznacza, że podstawowe instytucje tego rynku są zdolne do zapewnienia równowagi pomiędzy popytem i podażą pracy, przy minimalnych stratach społecznych,

ekonomicznych oraz czasowych. Rynki pracy krajów członkowskich UE-15 mają rozwiniętą strukturę instytucjonalną, ale obecnie trudno powiedzieć, aby były one bardziej elastyczne niż rynki pracy krajów przechodzących transformację gospodarczą, ponieważ te ostatnie wypracowały specyficzne mechanizmy adaptacyjne, podwyższając swą elastyczność⁹. Do mechanizmów tych zaliczamy:

- po stronie popytu – wzrost popytu na pracę w wyniku działań państwa, dzięki którym utrzymuje się zawyżony popyt,
- po stronie podaży – wzrost liczby osób nieaktywnych zawodowo, istnienie różnicy między oficjalną a faktyczną stopą bezrobocia, rozwój niestandardowych form zatrudnienia,
- w mechanizmie funkcjonowania rynku pracy – ochronę nadmiernego poziomu zatrudnienia w przedsiębiorstwach, obniżenie ceny pracy i wydajności pracy.

Permanentnemu wzrostowi bezrobocia przeciwdziałają tendencje demograficzne – obniżenie się przyrostu naturalnego i starzenie ludności. Rynki pracy przygranicznych regionów także spotykają się z powyższymi procesami, w związku z czym zachodzą zmiany dotyczące:

- struktury bezrobocia (bezrobocie wśród młodzieży, kobiet oraz długo-trwałe bezrobocie),
- dysproporcji na regionalnych rynkach pracy, w tym rynkach pracy przygranicznych rejonów,
- dynamiki struktury zatrudnienia (rozwój sfery usług, zmniejszenie sfery budżetowej, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw),
- strukturalnej rozbieżności między popytem i podażą na rynku pracy (bezrobocie strukturalne),
- niskiej konkurencyjności siły roboczej w stosunku do zagranicznych rynków pracy, nasilającej się migracji zagranicznej.

Ogólne kierunki regulowania rynku pracy w UE określono w Europejskiej Strategii Zatrudnienia, której głównym celem jest podniesienie do 2010 r. udziału ludności aktywnej zawodowo w ogólnej liczbie ludności do 70%.

Istnienie wspólnych problemów i trendów rozwojowych na rynkach pracy państw sąsiadujących z UE w sposób obiektywny umożliwia i sugeruje włączenie do narodowych programów zatrudnienia następujących kierunków:

- podwyższenie jakości i konkurencyjności siły roboczej, doskonalenie podaży siły roboczej na krajowych i europejskim rynku pracy (profi-

⁹ E. В. Ванкевич, *Модель развития рынка труда в Республике Беларусь: тенденции, проблемы, перспективы*, [w:] S. Partycki (red.), *Nowoczesność, ponowoczesność, społeczeństwo obywatelskie w Europie Środkowej i Wschodniej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 88–93.

- laktyka bezrobocia wśród młodzieży oraz zawodowa aktywizacja absolwentów; zapobieganie bezrobociu długookresowemu; współdziałanie na rzecz podwyższenia przestrzennej i zawodowej mobilności siły roboczej i wzrost elastyczności rynku pracy),
- rozwój kapitału intelektualnego, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa,
  - współdziałanie na rzecz zwiększenia popytu na pracę przez rozwój przedsiębiorczości i wsparcie działalności inwestycyjnej przedsiębiorców, doskonalenie wsparcia instytucjonalnego dla przedsiębiorców.

Kierunki te mogą być efektywnie realizowane w ramach przygranicznej współpracy gospodarczej.

Badanie perspektyw i kierunków rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej Białorusi z krajami UE pozwala wydzielić szereg czynników i barier rozwoju o charakterze: ekonomicznym, organizacyjnym i społeczno-psychologicznym (tab. 4 i 5), a także usystematyzować szanse i zagrożenia wynikające z przygranicznej współpracy dla przedsiębiorców indywidualnych, przedsiębiorstw (organizacji), regionów i gospodarek narodowych państw sąsiadujących (tab. 6).

Tabela 4. Czynniki sprzyjające rozwojowi przygranicznej współpracy gospodarczej

Kategoria czynników	Czynniki
Ekonomiczne	Wspólny przebieg procesów społeczno-ekonomicznych w państwach sąsiedzkich, przechodzących transformację rynkową (zmiany struktury gałęziowej, rozwój regionalny, podniesienie konkurencyjności produkcji). Podobieństwa rozwoju rynków pracy, problemy zatrudnienia i bezrobocia w regionach przygranicznych. Korzyści ekonomiczne wynikające z różnic w zaspokajaniu potrzeb konsumenckich, asortymencie oraz cenach towarów i usług. Terytorialna bliskość, co sprzyja oszczędności kosztów transportowych.
Organizacyjne	Brak barier językowych. Obecność konsulatów i przedstawicielstw w przygranicznych regionach. Istnienie przejść granicznych. Znajomość podstaw prawa państw graniczących.
Spoleczno-psychologiczne	Istnienie więzi rodzinnych i przyjacielskich po obu stronach granicy. Wiedza i zrozumienie kultury, tradycji, obyczajów narodów zamieszkujących regiony przygraniczne. Wspólnota i podobieństwo spuścizny kulturowo-historycznej i mentalności.

Analiza czynników sprzyjających rozwojowi transgranicznej współpracy gospodarczej pokazuje, że jest ich wiele, a dominująca rola przypada czynnikom ekonomicznym. Wśród barier rozwoju tej współpracy główne miejsce zajmują przeszkody organizacyjno-administracyjne. Można wnioskować, że przezwyciężenie sztucznie tworzonych ograniczeń administracyjnych jest możliwe, o ile korzyści ze współpracy zrealizują wszyscy uczestnicy porozumienia, po obu stronach granicy.

Tabela 5. Bariery rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej

Kategoria barier	Bariery
Organizacyjno-administracyjne	Brak takich organów zarządzania regionalnego, które posiadałyby kompetencje bezpośredniego współdziałania w ramach współpracy przygranicznej. Obowiązek wizowania wjazdu. Niedoskonałość prawodawstwa na poziomie regionalnym i krajowym. Brak specjalistów potrafiących przygotować projekty wspólnych działań.
Ekonomiczne	Nielegalne formy współpracy przygranicznej (migracja zarobkowa, handel przygraniczny, świadczenie usług).

Źródło: opracowanie własne.

Rozpatrując zagrożenia dla transgranicznej współpracy gospodarczej, należy mieć na względzie, że partnerzy z krajów UE oczekują niewątpliwie na określone korzyści ekonomiczne. Korzyściami tymi mogą być: nowe rynki zbytu dla nieco już przestarzałej produkcji, dostęp do taniej, ale wykwalifikowanej siły roboczej, możliwości lokalizacji produkcji, która nie zawsze odpowiada unijnym standardom ekologicznym, produkcji surowcochłonnej i energochłonnej lub polegającej na wstępnej obróbce surowca. Uwzględniając powyższe aspekty, Białoruś powinna nastawić się w rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej na kształtowanie gospodarki otwartej, proeksportowej. Wymaga to udziału w procesie internacjonalizacji i transnacjonalizacji kapitału przez: kształtowanie nowych form organizacyjnych współpracy przygranicznej (rozwój wspólnych przedsiębiorstw, klastrów, aliansów, grup finansowo-przemysłowo-handlowych), kooperację przemysłową, rozszerzenie zasięgu geograficznego oraz asortymentu handlu usługami i technologiami, udział w tworzeniu dóbr społecznych ważnych dla gospodarki światowej (badania naukowe, produkty ekologiczne i in.), doskonalenie polityki konkurencji, cenowej, celnej, podatkowej i inwestycyjnej. Należy także podkreślić, że zarysowane wyżej szanse rozwoju współpracy gospodarczej mogą przynieść efekt synergii w procesie rozwoju regionalnego.

Tabela 6. Szanse i zagrożenia rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej

Poziom współpracy	Szanse	Zagrożenia
Gospodarka krajowa (poziom makroekonomiczny)	Rozwój nowych rodzajów działalności. Ułatwienie i aktywizacja procesów integracyjnych. Wzrost popytu efektywnego. Wzrost aktywności inwestycyjnej. Nasylenie rynku. Restrukturyzacja gospodarki.	Nadmierna zależność od inwestycji zagranicznych. Utrata samodzielności. Problemy ekologiczne.
Gospodarka regionalna (poziom mezoekonomiczny)	Zwiększenie liczby miejsc pracy, rozwój niestandardowych form zatrudniania oraz wzrost elastyczności rynku pracy. Rozszerzenie kontaktów. Promocja regionu, przyciągnięcie inwestycji. Poprawa spójności społecznej regionu. Dywersyfikacja struktury gałęziowej regionu. Przezwyciężenie problemu peryferyjności regionu. Rozwój samorządności terytorialnej i aktywizacja inicjatyw lokalnych.	Odplyw wykwalifikowanych kadr.
Przedsiębiorstwo (poziom mikroekonomiczny)	Podniesienie konkurencyjności produkcji. Zagospodarowanie nisz rynkowych. Wymiana pomysłów biznesowych. Rozwój kultury organizacyjnej, kształtowanie jednolitych zasad prowadzenia biznesu oraz znajomość efektywnego zarządzania. Techniczne uzbrojenie pracy i modernizacja urządzeń. Podwyższenie kwalifikacji kadr.	Dystans w postępie naukowo-technicznym, przejście do roli zaplecza (tzw. placu produkcyjnego) dla przedsiębiorstw zagranicznych z sektora high-tech.
Indywidualne osoby	Poprawa poziomu życia. Podniesienie jakości i konkurencyjności siły roboczej. Dostęp do informacji i rozszerzenie perspektywy życiowych (kształcenie, wypoczynek, kontakty, biznes).	Utrata samodzielności w rezultacie nielegalnej migracji, ograniczenie ochrony socjalnej.

Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania pozwalają na sformułowanie szeregu ważnych wniosków odnośnie do zmiany orientacji polityki społeczno-gospodarczej Białorusi w kontekście rozwoju transgranicznej współpracy gospodarczej oraz integracji z krajami UE. Zmiany te powinny uwzględniać następujące przesłanki:

- dynamiczny wzrost gospodarczy jako podstawę rozwoju, aktywne urzeczywistnianie reform rynkowych (co wymaga rozwoju sektora prywatnego), stabilizację makroekonomiczną, zwiększenie popytu efektywnego, uporządkowanie struktury instytucjonalnej, przyciągnięcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, współdziałanie na rzecz wzrostu efektywności i konkurencyjności przemysłu krajowego;
- przemiany strukturalne w gospodarce, rozwój infrastruktury, zmiany struktury eksportu (zorientowanie na eksport produkcji pracochłonnej i naukochołonnej), budowanie gospodarki opartej na wiedzy, restrukturyzację rolnictwa i podniesienie produktywności pracy w rolnictwie;
- zróżnicowania regionalne.

Literatura

- Банкевич Е. В., *Модель развития рынка труда в Республике Беларусь: тенденции, проблемы, перспективы*, [w:] S. Partycki (red.), *Nowoczesność, ponowoczesność, społeczeństwo obywatelskie w Europie Środkowej i Wschodniej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
- Воротницкая Т. В., *Политика соседства Европейского Союза: проблемы и перспективы для Республики Беларусь*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*. Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Mińsk 2004.
- Колосова Р. П., Артамонова М. В., Василюк Т. Н., Луданик М. В., Разумова Т. О., *Глобализация экономики и занятость населения*, Тезис, Москва 2000.
- Мартынов С., *ЕС – Беларусь: требования времени*, „Беларусь в мире”, 2002, nr 2.
- Орлов Л. П., *Партнерство Беларуси с новыми странами – членами ЕС в рамках программы ТАСИС*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*, Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Mińsk 2004.
- Улахович В. Е., *Концепция «расширенной Европы»: возможности для Беларуси*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*, Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Mińsk 2004.
- Улахович В., *Беларусь и Европейский Союз: шаг за шагом*, „Беларуская думка”, 2003, nr 10.

- Фатесв В. С., *Эволюция региональной политики в Европейском Союзе и в Республике Беларусь*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*, Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Mińsk 2004.
- Шмарловская Г. А., *Модификации внешнеэкономической политики Республики Беларусь в аспекте расширения интеграционных процессов в Европейском Союзе*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*, Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Mińsk 2004.
- Цихоцкий Б., *Сегодняшние дилеммы будущей европейской политики Европейского Союза*, „Европа”, 2003, т. 3, nr 3(8).